

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

Seminarierapport från Ekologiskt Forum

Ekologisk mat inom offentlig sektor

Grythyttan fredagen den 29 oktober 2010

Seminariets syfte var att ge kunskaper som kan underlätta för aktörer i kommuner och landsting att nå sina mål och att höja ambitionerna. Avsikten var också att ge inspiration och bidra till att skapa nätverk inom livsmedelskedjan. Ett ökat samarbete kan leda till ökad tillgång på produkter inom offentlig sektor.

Seminarieriet var ett samarbete mellan Måltidsakademien, SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) samt Ekologiskt Forum inom ramen för det nationella projektet "Aktörssamverkan för ökad produktion av ekologiska livsmedel" finansierat av Jordbruksverket. Seminariet vände sig till politiker och tjänstemän, exempelvis kostchefer och måltidspersonal inom offentlig sektor.

Anders Heimer, Ekologiskt Forum, inledde med en välkomsthälsning och presenterade programmet. Tanken var att presentera de bakgrundsfakta som ligger bakom statens satsning på särskilda mål för ekologisk konsumtion samt beskriva hur olika aktörer kan bidra till utvecklingen mot dessa mål.

Aktionsplan 2010 – för en ökad ekologisk konsumtion och produktion

Värdegrund och motiv för 25 % - målet

Mia Kling, försörjningschef, Örebro läns landsting, beskrev kortfattat den målsättning som gäller till utgången av 2010 samt Aktionsplan 2010. Aktionsplanen är ett vägledande handlingsprogram, som har utarbetats av aktörerna på marknaden. Aktionsplanen utgår från regeringens skrivelse "Ekologisk produktion och konsumtion – Mål och inriktning till 2010" (2005/06:88) dvs. den certifierade ekologiska odlingen bör vid utgången av 2010 minst uppgå till 20 % av landets jordbruksmark och 25 % av den offentliga konsumtionen av livsmedel bör utgöra ekologiska livsmedel 2010.

Mia gav några exempel på hur Landstinget i Örebro har arbetat med tydlig ledning, utbildning av personal och säsongsanpassning av menyn för att närma sig målet.

Mia Kling redogjorde också kortfattat för den målsättning och de åtgärder som föreslås i den nya svenska ekostrategin för åren 2011-2013. Målet för offentlig sektor är att inriktningsmålet 25 % från förra perioden uppnås 2013. Som lägsta nivå bör samtliga kommuner, landsting och myndigheter ha ett beslut om viljeinriktning för ekologisk konsumtion.

De åtgärder som är kopplade till den offentliga sektorn föreslås vara:

- Utbildning om användning av ekologiska livsmedel för beslutsfattare och personal som arbetar i storkök.
- Identifiera och sprida goda exempel för upphandling av ekologiska livsmedel.
- Skapa mötesplatser för offentlig sektor med syfte att skapa en stimulerande konkurrens om att uppnå konsumtionsmålet.

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

Storkökens roll för att nå en hållbar livsmedelsproduktion – ur en forskares perspektiv

Johanna Björklund, forskare, Centrum för Uthålligt Lantbruk, SLU, beskrev den framtida utmaningen för en hållbar matproduktion och lade därefter till att det är bråttom att ändra produktionssystem och konsumtionsmönster. Ännu tydligare blir det när man beaktar att det ekologiska utrymmet som vi måste hålla oss inom för att leva tryggt är begränsat.

Forskningsresultaten visar tydligt att:

- Mer mat med mindre användning av vatten!
- Mer mat där det behövs!
- Vi måste producera mat utan fossil energi!
- All markanvändning måste samla in koldioxid!
- Minska inbindningen av kväve från atmosfären till 25 %, globalt!
- Inget mer fosfor till haven!
- Utrotningen av arter måste minska till en 10-del av idag!

När man talar om klimat- och miljövänlig mat är det viktigt att precisera vad som avses.

Genom att ta utgångspunkt i de svenska miljömålen anges riktningen för de förändringar som behöver göras i stor skala:

- Begränsad klimatpåverkan
- Giftfri miljö
- Ingen övergödning
- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv

Offentlig sektor kan vara en viktig drivkraft till omläggningen eftersom storköken:

- Hanterar stora kvantiteter mat
- Offentliga kök kan uppmuntra och inspirera privata hushåll att förändra sina konsumtionsmönster.
- Lokal upphandling kan ha en stor betydelse för hållbart lokalt företagande på landsbygden.
- Maten ett viktigt verktyg i det pedagogiska arbetet i förskolan och i skolan.

Johanna Björklund har varit delaktig i en utredning inom Askersunds och Laxå kommuner. Aktörerna inom kommunerna har bland annat kommit fram till att miljö- och klimatvänlig mat i kommunernas storkök innebär:

- Mindre mängd kött och rätt kött
- Bygga menyerna utifrån det vi kan producera lokalt
- Att säsonganpassa menyerna
- Fukt från trädgårdar och vilda bär
- Ekologisk när det finns – svenskt sigill
- Fisk som inte hotas av överfiske
- Man strävar efter att ha maximalt 10 procent svinn
- Ta hand om matrester och annat organiskt avfall

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

Projekt för att öka andelen ekologiska livsmedel i offentlig sektor

Mats Alfredson och Anna Jiremark, miljökonsulter, HS Väst, arbetar med flera projekt som utbildningskonsulter. De framförde ett tydligt budskap om vad som krävs för att lyckas öka den ekologiska konsumtionen i offentliga storkök.

Målsättningen i projektet ”Ekokompetens för beslutsfattare” har varit att öka kunskapen om och engagemanget för hållbar utveckling och ekologisk mat, att stödja de deltagande kommunerna och landstingen i arbetet med att förverkliga miljömålen och målen när det gäller ekologisk mat samt att öka de ekologiska inköpen.

För att visa omfattningen av projektet presenterades de deltagande parterna under 2009 och 2010; Trelleborg, Vellinge, Båstad, Kungsbacka, Mark, Lysekil, Tidaholm, Katrineholm, Södertälje, Västerås, Örebro, Eda, Sundsvall och Umeå kommuner samt Värmlands läns landsting .

I följande punkter lyfts de viktigaste åtgärderna för att lyckas fram:

- Politiska mål/Ledningens stöd med gemensam och förankrad vision och policy
- En organisation som stärker processen
- Upphandlingen görs med ekologisk mat i fokus
- Kunskapsprocessen kopplas till hållbar utveckling
- Utbildning för alla för att stimulera samarbete mellan kostpersonal och pedagoger, rektorer, föräldrar, elever så att de upplever att de är en del av en större process i arbetet för en hållbar utveckling

Hur kan en kommun arbeta med ekologisk mat? Erfarenheter från Borlänge

Unni Öhman, projektledare Hållbar Samhällsbyggnad, från Borlänge kommun beskrev hur man från kommunens sida har arbetat strategiskt under många år för att bidra till en hållbar utveckling.

Några resultat från Borlänge:

- Bättre arbetsmiljö
- Flera lokala leverantörer
- Minskat antal stopp med 75 %
- Ökad trafiksäkerhet
- Mindre utsläpp av växthusgaser och miljöfarliga ämnen
- Mindre buller
- Stor andel ekologiskt

Uppföljningen visade att andelen ekologisk mat i kommunen år 2009 var 16 %. Om olika delar studeras kan noteras att förskolan uppnår 27 %, skolan 18 % och äldreomsorgen ca 3 %.

När det gäller kommunens klimatpåverkan har man kommit fram till att arbeta med följande åtgärder; klimatpåverkan från konsumtion och produktion av mat minskas, ett hållbart transportsystem utvecklas, bostäder och lokaler byggs och sköts energieffektivt, samhällsplaneringen i Borlänge utförs klimatsmart.

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

Förädlingsföretagens arbete med ekologiska produkter

Ann Freudenthal, senior manager Arla Brand, Arla Foods beskrev företagets arbete med ekologiska varor. Arla är ett av de mest betydelsefulla förädlingsföretagen för den ekologiska marknaden i Sverige. Ekologisk produktion är en nyckelstrategi och spjutspets för Arla i ansträngningarna att profilera företaget via ”Närmare naturen”.

Arla fördubblar produktionen av ekologisk mjölk i Sverige under perioden 2007 – 2011. Arlas strategier för utveckling innebär att företaget fortsätter att fylla i spegelprodukter där det saknas och man fortsätter att konvertera där det är en god affär och ger konsumentnytta. Arla satsar även framåt på mervärdesprodukter och koncept med eko som en av fler viktiga profiler.

I olika konsumentundersökningar gjorda under de senaste åren visas att miljö, hälsa och djuromsorg förknippas med ekologiskt. I viss omfattning konkurrerar närproducerat och förväxlas med ekologiskt. Kvalitet, pris och ursprung är viktigare än ekologi. Ekokonsumenten har gjort kopplingen mellan eko och klimat. Anns egen slutsats var att närproducerat och ekologiskt ofta går ”hand i hand” och kan förstärka varandra som mervärden. Ann visade exempel på produkter som tar fasta på båda mervärden t.ex. ”Ekologiskt och Närproducerat från västkusten”.

För att utveckla sortimentet arbetar Arla för att finna en spetsigare definition av behov/mervärden för respektive målgrupp och man avser att arbeta kategoriövergripande för ”Mervärdeskoncept” 2011-2015, med koncept tvärs kategorierna. De behov av kommunikation som Arla har för att skapa tillväxt för eko handlar om att förklara vad ekologi är och ge förklaringar till vad mervärdena står för. Arla vill också skapa inspiration, nyhetsvärde och ”status” i det ekologiska budskapet och de ekologiska produkterna.

Beträffande produktionen och dess lönsamhet ställs särskilda krav eftersom det hittills har handlat om små volymer i små serier. Säsongsvariationer beträffande efterfrågan som bland annat beror på skollov gör att man ibland får problem med överskott eller underskott.

När det gäller konsumenternas intresse och kunskapsnivå om ekologiska produkter konstaterade Ann följande; intresset har pendlat under åren och priset spelar roll. Det finns kritiska konsumenter som inte förstår varför ekoprodukterna är dyrare och vad eko står för. Det gör att betalningsviljan varierar. Just nu har Arla ökat produktionen relativt mycket och det finns mer mjölk än efterfrågan visar. Detta ger samtidigt företaget en möjlighet att satsa på förädling av nya produkter. En slutsats är att det behöver finnas ekoprodukter i ett inspirerande sortiment bland de varor som konsumentgrupper efterfrågar.

För Arla som producentkooperativt företag är det viktigt att alla medlemmar känner sig ”lika värdefulla”. Förutsättningarna och förhållandet mellan ekologiska och konventionella mjölkproducenter måste balanseras på ett bra sätt.

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

Sammanfattning

Ovan refererade utredning inom Askersunds och Laxå kommuner visar vad som generellt är viktigt för att nå de mål som finns. Det som behövs för att nå till 25 % ekologisk konsumtion inom offentlig sektor är:

- Kunskap om ekologisk produktion
- Skarpa politiska riktlinjer
- Lokal och central upphandling i kombination
- Kluster, mentorer och fortbildning för att få lantbrukare intresserade
- Nätverk och gemensam fortbildning av grossister, lantbrukare och kostpersonal
- Måltiden som pedagogisk redskap
- Tillagningskök